

maansa valtiosta, jossa etnisyydellä ja uskonnolla ei olisi määräävää roolia. Ehkä Oz haluaa sanoa, että hänen aatteensa on kuollut hänen mukanaan. Jäljelle jäävät Wald, joka ei voi hyväksyä, että hänen poikansa kuolema olisi vain lykännyt väistämätöntä tarvetta kompromissiin, ja Ash, joka uskoo armeijaan mutta näkee sen rajoitukset.

Ash puhuu tässä ilmeisesti varsin pitkälti Ozin omalla äänellä. Oz tunnetaan laajalti Israelin rauhanliikkeen edustajana. Hän oli yksi *Shalom Achshav* (Rauha nyt) -järjestön perustajista ja viime vuosien oikeistosuuntauksen äänekkäs kriitikko. Hänen kantansa, jota Ash tuntuu romaanissa seuraavan, korosti pragmaattisuutta. Sen mukaan on ymmärrettävää, että sionistinen liike halusi perustaa turvasataman juutalaisille, ja on yhtä lailla ymmärrettävää, että Palestiinan arabit eivät ottaneet avosylin vastaan "satojentuhansien, miljoonien, muukalaisten yhtäkkistä invaasiota" (s. 122). Tämän traagisen ristiriidan seurauksena on käyty hirveitä sotia, mutta tulevaisuus on vielä pelastettävissä, jos molemmat kansat saavat oman valtionsa. Ozille Palestiinan valtio on niin palestiinalaisten kuin israelilaistenkin yhteinen etu.

Kahden valtion malli on edelleen myös kansainvälisen yhteisön resepti tämän sitkeän konfliktin ratkaisuksi, ja se näyttää vakavista ongelmistaan huolimatta yhä mahdollisimmalta vaihtoehdolta. Niin paljon on kuitenkin mennyt vikaan 1990-luvulla alkaneessa ja sittemmin tyrehtyneessä rauhanprosessissa, että Ozin pragmaattinen kahden valtion linja on alkanut kuulostaa lähes yhtä idealistiselta kuin Abrahanelia muistuttavan Judah Magnesin kampanjointi juutalaisten ja arabien yhteisen valtion puolesta ennen vuotta 1948. Myös Ozia on kutsuttu Israelissa petturiksi, mutta viime vuosina hän on erottunut vasemmistolaisena rauhan puolestapuhujana erityisesti siksi, että muu israelilainen yhteiskunta on siirtynyt

niin selkeästi oikealle. Palestiinalaisesta näkökulmasta, ulkomailta tai kauempaa Israelin vasemmistosta katsottuna hänen näkemyksensä eivät kuitenkaan näyttäyty mitenkään erityisen uskaliaina.

Ongelmallista on esimerkiksi Ozin käsitys jonkinlaisesta tasapainosta tai symmetriasta israelilaisten ja palestiinalaisten välillä kuluneiden runsaan seitsemänkymmenen vuoden tapahtumissa. Tämä näkyy konfliktin kuvaamisena traagiseksi mutta väistämättömäksi yhteentörmäykseksi, jossa kaksi osapuolta haluavat pohjimmitaan samaa asiaa, rauhallista elämää omilla ehdoilla samalla alueella. Ozin mukaan tpyrkimykset eivät ole yhteen sovitettavissa ja siksi tarvitaan avioeroa. Poliitikan tekemisessä tämä on mahdollinen lähestymistapa, mutta sillä on hintansa. Se nimittäin häivyttää ratkaisevalla tavalla karkottajan ja karkotetun sekä miehittäjän ja miehitetyn eroa. Ozilla oli Israelissa tärkeä asema miehityksen tuomitsejana ja kahden valtion puolesta-puhujana, mutta hänen rooliaan oikeudenmukaisuuden ja sovinnon airueena ei kannata myöskään liioitella.

Myös *Juudaksen* keskustelijat vaihtavat ajatuksiaan suljetussa huoneessa, mutta heidän edukseen on sanottava, että ilmaan jää tietty epävarmuuden ja ratkaisemattomuuden väre. Muutenkin Oz vangitsee upeasti Jerusalemin talven tunnelman, pimeät sateiset kadut ja kivitaloihin hiipivän levottoman lohduttomuuden. Kirjan merkittävästä puutteesta huolimatta tarina etenee unenomaisen verkkaisesti, mutta samalla oudon mukaansa tempaavasti. Se jättää jälkeensä pienen pettymyksen, mutta samalla herättää kaipuun kuvaamaansa kaupunkiin ja kiinnostuksen sen suuriin, ratkaisemattomiin kysymyksiin.

**Timo R. Stewart, VTT
Poliittisen historian apurahatutkija
Helsingin yliopisto**

MARTTI NISSINEN
Ancient Prophecy: Near Eastern, Biblical, and Greek Perspectives. Oxford: Oxford University Press 2017. 480 s.

Martti Nissinen on omistanut suuren osan tutkijauraansa profeetta-tekstien tutkimukselle. Hänen väitöskirjansa käsitteli Hoosean kirjan profetioita, ja jo siinä tuli selväksi Nissisen keskeinen metodologinen lähestymiskulma: Vanhan testamentin profeettatekstejä on syytä lähestyä Raamatun ulkopuolisten tekstien näkökulmasta. Näitä ovat erityisesti muinaisen Lähi-idän tekstit. Nissisen tuotantoon kuuluvat lukuisat tärkeät tutkimukset ja artikkelit, joissa käsitellään muinaisen Lähi-idän profeettatekstejä. Hänen monet tutkimuksensa on dokumentoitu nyt arvioitavan teoksen varsin laajaan yli 50 sivua käsittävään bibliografiaan. Käsillä oleva kirja on siis alan asiantuntijan tekemä tiivistelmä oman elämäntyönsä keskeisestä tutkimusalueesta. Kirja on saanut arvoisensa kustantajan, ja lienee jo nyt selvää, että se tulee olemaan yksi standarditeos alan tutkimuskentässä. Kokonaan uusi aspekti tässä teoksessa ovat kreikkalaiset ennustamiseen liittyvät profetalliset tekstit, joita ei yleensä ole huomioitu Vanhan testamentin tutkimuksessa. Profeettakirjojen syntyhistoria on kuitenkin osoittautunut sen verran moni-ilmeiseksi tutkimuskohteeksi, että kreikkalainenkin kulttuuri on hyvä ottaa huomioon, kun Vanhan testamentin profeettakirjoja tutkitaan. Joidenkin tutkijoiden mukaan osa Vanhan testamentin teksteistä olisi peräisin hellenistiseltä aikakaudelta. Siksi kreikkalaista materiaalia ei voida enää sivuuttaa epärelevanttina.

Kirja jakaantuu kolmeen osaan: Ensimmäisessä osassa "Teoria" käydään seikkaperäinen keskustelu niin sanotun intuitiivisen profetian määritelmästä ja sen suhteesta muihin

ennustamiseen liittyviin menetelmiin. Näitä menetelmiä olivat muun muassa sisäelimestä ennustaminen (yksi esimerkki löytyy myös Vanhasta testamentista, Hes. 21:26), tähtien tarkkailu, erilaiset luonnonilmiöt ja unet. Nissinen tekee selkoa eri termeistä, joita profeetoista käytettiin. Hän osoittaa intuitiivisen profetian laajuuden muinaisessa Lähi-idässä ja kreikkalaisessa maailmassa. Nissisen keskustelu tuo selvästi esiin, että nykytutkimuksessa määritelty intuitiivinen profetia oli kiinteä osa muinaisen maailman ennustamiseen käytettyjä menetelmiä. Vastaavanlaiset yhteydet ovat myös nähtävissä Vanhassa testamentissa, ja ne on kiteytetty hyvin jakeeseen 1. Sam. 28:6: Saul ”kysyi neuvoa Herralta, mutta Herra ei vastannut hänelle, ei unien, ei urimien eikä profeettojenkaan välityksellä.”

Kirjan toisessa pääosassa ”Lähteet” esitellään käytettävissä olevat lähteet ja tärkeimmät editiot ja julkaisut. Näihin kuuluvat ennen kaikkea muinaisen Mesopotamian alueen tekstit. Tekstijulkaisuista yksi merkittävimpiä on Simo Parpolan uusassyrialaisten profetioiden editio julkaisusarjassa *State Archives of Assyria*, joka on toiminut tärkeänä impulssina Nissisen tutkijanuralla. Nissisellä oli käytössä jo Parpolan alustavat editiot uusassyrialaisista profetoista omassa väitöskirjavaiheessaan. Lukija saa hyvän kokonaiskuvan muinaisen Lähi-idän lähteiden runsaudesta Appendix 2 -liitteen avulla. Siinä on listattu kaikki Nissisen tuntemat profetiat, joita on yli 170. Kreikkalaiset tekstit jaetaan kahteen osaan, epigrafiseen ja kirjalliseen materiaaliin. Materiaali on varsin mielenkiintoista, mutta samalla ainakin omasta mielestäni monessa suhteessa kovin erilaista kuin Vanhan testamentin maailma. Heprealaisen Raamatun kohdalla profetioita ei käsitellä yksityiskohteisesti, vaan pohditaan yhteyttä muinaisen israelilaisen profetian ja valmiin raamatullisen profeettakirjan välillä. Muinaisesta Lähi-idästä

tai kreikkalaisesta maailmasta ei ole löytynyt profeettakirjoja vastaavia dokumentteja, mutta yksittäisiä muotohistoriallisia vastaavuuksia heprealaisessa Raamatussa säilyneiden profetiakatkelmien ja ennen kaikkea muinaisen Lähi-idän tekstien välillä on löydettävissä. Näitä yhteyksiä Nissinen valottaa tarkemmin kirjansa kolmannessa pääosassa.

Nissinen on varsin hyvin perillä siitä, kuinka monimutkainen metodologinen ongelma kohtaa tutkijaa, joka pyrkii pääsemään profeettakirjan nykyisestä asusta israelilaisen autenttisen profetian sananmuotoihin. Hän korostaa lisäksi sitä, että profeettakirjojen talletusprosessissa tapahtui useinkin kirjallista uudelleenmuokkausta ja profetioiden uudelleenjärjestelyä. Paras esimerkki lienee Jeremian kirja.

Kirjan kolmas osa käsittelee Nissisen artikkeleita, joissa esimerkkien avulla valotetaan joitakin keskeisiä erityisesti Vanhan testamentin profeetatutkimukseen liittyviä asioita. Artikkelit käsittelevät keskeisiä ongelmia: profetia ja ekstaasi; profeetat ja temppeilit; profeetat ja kuninkaas; profetia ja sukupuoli. Lopuksi Nissinen keskustelee vielä siitä, voidaanko jotain ylipäätään tietää muinaisen profetian luonteesta ja sisällöstä. Nissisen mielekäs vastaus on, että on tarkkaan tiedettävä *mitä* voidaan tietää ja *kuinka* voidaan tietää. Lähteissä ei ole mainittu kaikkia sellaisia yksityiskohtia, joista tämän päivän ihmiset ovat kiinnostuneita. Siksi on ymmärrettävä tekstien luonne ja niiden rajat, kun niistä yritetään ulosmitata tietoa kiinnostuneille moderneille lukijoille. Usein eri tekstit valottavat eri asioita, ja toisinaan ne voivat yhdessä antaa meille mahdollisuuden kurkistaa muinaisen maailman uskonnollisiin yrityksiin ymmärtää tulevaisuutta intuitiivisen profetian avulla. Antiikin aikainen teksti ei kuitenkaan aina ole vain ikkuna menneen maailman todellisuuteen, vaan pikemminkin peili, johon muinainen kirjoittaja

on dokumentoinut oman rajallisen näkökulmansa. Siksi moderni tutkija tekstiä lukiessaan näkeekin ensi sijassa kirjoittajan, ei niinkään kirjoittajan näkemää moni-ilmeistä muinaista maailmaa.

Nissisen teos on loistava kokonaisuus muinaisen maailman profeetatatekstejä ja auttaa jokaista tutkijaa orientoitumaan tutkimusalan tämänhetkissä tärkeissä kysymyksissä. Kirjan lukija pääsee perehtymään seikkaperäisesti alan uusimpiin tutkimustrendeihin. Hän löytää kirjan avulla myös tärkeimmät tekstieditiot ja tutkimukset, joita alalta on tehty.

Kirjaa lukiessa heräsi monia mielenkiintoisia kysymyksiä, jotka vaatisivat seikkaperäisempää pohdintaa. Tutkijoiden suurena ongelmana on mielestäni se, että tietomme autenttisen israelilaisen profetian luonteesta perustuu pitkälti oletuksiin. Yhden tärkeän huomion haluan mainita komparatiivisen materiaalin luonteesta. Ongelmana on ensinnäkin se, olivatko lausutut profetiat ylipäätään aina yhteydessä kuningasintituutioon. Muinaisen Lähi-idän säilyneet komparatiiviset esimerkit tulevat kirjallisista lähteistä, joita säilytettiin arkistoissa. Arkistot liittyivät tavalla tai toisella muinaisen Lähi-idän kuningasintituutioihin tai temppeleihin (jotka puolestaan olivat yhteydessä kuningasintituutioon). Säilynyt komparatiivinen evidenssi profetioista on siis seuloutunut lähinnä vain kuningasintituution välityksellä, ja materiaali voi siksi antaa hyvinkin vääristyneen kuvan profetian moni-ilmeisyydestä, joka ei suinkaan rajoittunut pääasiassa kuningasintituutioon. Marin kuningaskunnan arkistosta löytyneet kirjeet osoittavat kuitenkin sen, että virkamiehet kiinnittivät huomiota toisinaan myös maakuntien spontaaneihin profeetallisiin ilmiöihin, joista he sitten kirjeissään tekivät selkoa kuninkaalle. Tällaiset spontaanit profeetalliset ilmiöt liittyivät paikallisiin yhteiskunnallisiin tilanteisiin, ja virkamiehet halusivat

saattaa ne kuninkaan tietoon. Se, kuinka laajasta ilmiöstä puhumme silloin, kun profetiaa ei liitetä kuningasinstituutioon, on tärkeä kysymys yrittäessämme ymmärtää Vanhan testamentin profeettakirjojen luonnetta. Vanhan testamentin profetiati liittyvät toisinaan kiinteästi kuningasinstituutioon, mutta monet teksteistä ovat siitä myös selvästi irrallaan. Onko syynä se, että tekstimateriaalia on työstetty ajan myötä, vai ovatko tekstit esimerkiksi toisenlaisesta traditiosta, jossa profetia alun perin kohdistettiin kansalle tai jumalanpalvelukseen kokoontuneelle seurakunnalle? Toinen paljon hankalampi metodologinen ongelma on se, millaista materiaalia profeettakirjojen redaktorilla oli käytettävissä. Kysymys koskee myös sitä, oliko redaktoreita useita. Oliko redaktorin tuntema materiaali lähinnä suullista vai erillisiä kirjallisia tekstejä? Missä määrin kirjan redaktori on pyrkinyt tallettamaan tuntemansa materiaalin, ja mikä on ollut hänen oma osuutensa tekstin toimittamisessa?

Lähtökohtaisesti monet näistä kysymyksistä ovat avoimia, ja siksi tutkijoilla on erilaisia käsityksiä profeettakirjojen syntyproesseista. Nissisen kirjan arvo on juuri siinä, että se antaa tähän pulmalliseen tilanteeseen paljon tärkeää vertailevaa materiaalia muinaisesta Mesopotamiasta ja kreikkalaisesta kulttuurista. Kaksi esille ottamaani ongelmaa eivät tietenkään ratkea Nissisen kirjan avulla yksiselitteisesti, mutta niiden käsittely syvennyy komparatiivisen materiaalin avulla.

Antti Laato
Vanhan testamentin eksegetiikan
ja judaistiikan professori
Åbo Akademi

RAINE HAIKARAINEN **Mystinen Maestro: Seppo A. Teinosen pitkä pyhiinvaellus. STKSJ 286. Kirjapaja ja Suomalainen Teologinen Kirjallisuusseura. Helsinki 2018. 500 s.**

Elämäkertateoksen arviointi ei ole koskaan helppo tehtävä. Vaikeinta se lienee silloin, kun pitäisi arvioida henkilön itse itsestään kirjoittamia muistelmia, ja ehkä ”helpointa” silloin, kun muistelmat on kirjoittanut joku täysin ulkopuolinen tutkija. Samaa ”helppoutta” ei kuitenkaan voi todeta muistelmien kirjoittajan osasta, varsinkaan jälkimmäisessä tapauksessa. Tämä koskee myös arvioitavana olevaa professori Seppo A. Teinosen (1924–1995) elämäkerta. Sen kirjoittaja, Raine Haikarainen, ei ole henkilökohtaisesti tuntenut Teinosta eikä hänellä myöskään ole ollut mahdollisuutta haastatella tutkimaansa henkilöä. Tehtävää on onneksi helpottanut Teinosen laaja kirjallinen tuotanto sekä muu säilynyt aikalaismateriaali. Myös mahdollisuus haastatella sekä Teinosen perheenjäseniä että hänet läheisesti tunteneita kollegoita, opiskelijoita ja muita henkilöitä on auttanut kirjailijaa avaamaan usein niin ristiriitaiseksi kuvattua ja mystiseksi jäänyttä miestä ja tämän ajattelua.

Työ on ollut vaativa, koska läpikäytävää materiaalia on ollut valtava määrä. Haikarainen on kuitenkin onnistunut tehtävässään erinomaisesti. Teinosen elämänvaiheita seurataan lapsuudesta elämän viimeisiin päiviin asti tarkasti dokumentoiden. Toki Teinosen persoona, hänen jälkeensä jättämät räväkät lausumat sekä monet muut mehevät anekdootit ja tarinat tarjoavat erinomaisia eväitä kiinnostavalle elämäkerralle. Mutta myös muistelmien kirjoittajalla on tärkeä osansa onnistumisessa: Haikarainen on lukenut tarkkaan lähdemateriaalinsa, löytänyt olennaisen ja onnistunut

pysäyttämään maanisen miehen menoa aina tarvittaessa.

”Jos haluatte tuntea minut, lukekaa kirjojani”, Teinonen on todennut. Näin Haikarainen on myös tehnyt. Tutustumalla pelkästään tiede- ja tietokirjailija Teinoseen pääsee sisälle hänen keskeisiin kiinnostuksen kohteisiinsa, joita riitti: missiologia, ekumenia, dogmatiikka, mystiikan teologia, mariologia, suufilainen mystiikka, kielet, matkaoppaat, härkätaistelut, Espanja, silakat, viini ja ruoka.

Muistelmateos avaa myös monia kiinnostavia näkökulmia 1960–1980-lukujen kirkolliseen elämään, kirkkoa ravistelleisiin kriiseihin ja kansainvälisten suhteiden kehittymiseen. Teinonen osallistui muun muassa kirkko- ja virkakäsitystä koskeviin keskusteluihin. Vatikaanin toisella konsiililla (1962–1965) oli ratkaiseva merkitys hänen teologisen ajattelunsa kehityksessä. Haikarainen kuvaa vetävästi, kuinka Teinosen suunnaton innostus päästä kokoukseen lopulta onnistui, kun hän keksi esittäytyä toimittajana. Motivaatiosta kertoo myös se, että hän otti virkavapaata assistenttuuristaan eli toimi palkattomana ”toimittajana” konsiilin ensimmäiset kolme kautta. Vasta neljännellä kaudella Teinonen sai virallisen tarkkailijan statuksen. Kiinnostavaa on myös laittomasti Suomeen salakuljetettujen ”salaisten asiakirjojen” sisältö ja kohtalo. Niitä suojeltiin kuin valtiosalaisuutta.

Teos tuo selkeästi ilmi myös akateemisen hyvä veli -järjestelmän. Tämä näkyy erityisesti Teinosen nopeassa urakehityksessä. Siitä huolimatta, että hän oli ilmeisen lahjakas, dosentuurinimityksen saaminen vain puoli vuotta väitöksen jälkeen herättää kysymyksiä. Professoreiksiin hänet nimitettiin kutsusta. Nimitykset ovat yllättäviä myös siinä mielessä, ettei Teinonen väitöskirjansa jälkeen tehnyt juurikaan varsinaista tieteellistä tutkimusta. Kokonaistuotannossakin kansainvälisiä tieteellisiä julkaisuja on vain